

AGROTURIZAM U REPUBLICI HRVATSKOJ I NEKIM DRŽAVAMA EUROPSKE UNIJE

AGRITOURISM IN CROATIA AND SOME EU COUNTRIES

I. Grgić, Magdalena Zrakić, Anamarija Gudelj-Velaga

SAŽETAK

Strukturne promjene u poljoprivrednoj proizvodnji Hrvatske dovele su do slabljenja ruralne ekonomije, što je nametnulo potrebu traženja dodatnih izvora prihoda za poljoprivrednike. U posljednjih dvadesetak godina agroturizam postaje sve učestalija djelatnost ruralnog prostora čija ponuda pronalazi sve više potrošača prvenstveno iz urbanih sredina. Cilj rada je, nakon analize stanja agroturizma u Hrvatskoj i nekim državama EU (Austrija, Italija, Grčka), ukazati na slabosti i mogućnosti budućeg razvoja agroturizma u Hrvatskoj. Iskustva u agroturizmu naprednijih država kao što su Austrija, Italija i Grčka su od pomoći Hrvatskoj u osmišljavanju budućeg razvitka kako ruralnog tako i samog agroturizma. Za daljnji razvoj agroturizma u Hrvatskoj postoje značajne pretpostavke kao što su povoljan zemljopisni položaj, dobra prometna povezanost, očuvana prirodna i kulturna baština, dostupnost sredstava iz EU fondova za investicije u agroturizmu te veliki broj inozemnih turista kojima je destinacija Jadransko more.

Ključne riječi: agroturizam, ruralni razvoj, Europska unija, Hrvatska

SUMMARY

Structural changes in agricultural production have led to the weakening of the rural economy, which has imposed seeking additional sources of income for farmers. In the last twenty years, agritourism is becoming a more acceptable activity in the rural areas offering more and more consumers primarily from urban areas. The aim of the paper is, after analysis of the state of agritourism in Croatia and some EU countries (Austria, Italy and Greece), to point out the weaknesses and strengths of the future development of agritourism in Croatia. Experiences in agritourism in more advanced countries such as Austria, Italy and Greece are of assistance to Croatia in the design of future development in rural tourism and agritourism. For further development of agritourism in Croatia

there are significant prerequisites such as a favorable geographic location of Croatia, good traffic connections, preserved natural and cultural heritage, the availability of EU funds for investments in agritourism, and in particular a large number of foreign tourists, whose destination is the Adriatic Sea.

Key words: agritourism, rural development, the European Union, Croatia

UVOD

Jedan od ciljeva zajedničke poljoprivredne politike Europske unije definiran je u članku 39. Ugovora o funkcioniranju Europske unije¹ i glasi "omogućavanje (...) dobrog standarda života za ruralne zajednice osobito povećanjem prihoda za ljude koji rade kao poljoprivrednici." Polazeći od tog cilja, kao odgovor na izraženi pad cijena poljoprivrednih proizvoda - što je rezultiralo padom standarda poljoprivrednika, nametnula se potreba pronalazjenja načina povećanja dohotka poljoprivrednika iz nepoljoprivrednih djelatnosti. Istovremeno, suvremena poljoprivredna politika sve više uključuje ruralni razvoj čime se naglašava multifunkcionalna uloga poljoprivrede. Na taj način je stvorena platforma za razvoj politika koje će podržati i unaprijediti razvoj agroturizma kao dopunske djelatnosti poljoprivrednih gospodarstava.

U znanstvenoj i stručnoj literaturi ne postoji jedinstvena definicija agroturizma, pa je važan doprinos istraživanja u osvjetljavanju svih pojava vezanih uz agroturizam.

Pregledom povijesnog razvoja agroturizma u pojedinim europskim zemljama dobivaju se značajne informacije koje se mogu primijeniti u stvaranju hrvatskog institucionalnog i zakonodavnog okvira koji, između ostalog, određuje i sustav potpora za ovu djelatnost. Europska politika ruralnog razvoja imala je značajnu ulogu u poticanju razvoja agroturizma, kako kroz programe ruralnog razvoja dostupne zemljama članicama EU i različite inicijative, tako i kroz pretpristupne programe (SAPARD, IPARD) namijenjene zemljama u procesu pristupanja EU.

Agroturizam sadržava sve značajke pojma održivog razvoja, jer obuhvaća uravnotežene gospodarske, društvene i okolišne sastavnice, što mu je podloga za opstojnost i budući razvitak.

---

¹ Pročišćene inačice ugovora o Europskoj Uniji i ugovora o funkcioniranju Europske Unije (2010/C 83/01) Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, dostupno na : <http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/111221-lisabonski-prociscena.pdf> (5.8. 2015.).

CILJ, METODE RADA I IZVORI PODATAKA

Cilj rada je nakon analize stanja agroturizma u Hrvatskoj i nekim državama EU (Austrija, Italija, Grčka) ukazati na slabosti i prednosti budućeg razvoja agroturizma u Hrvatskoj.

Rad se temelji na deskriptivnoj analizi sekundarnih izvora podataka. Analizirana je dostupna relevantna literatura kao i statistički podatci na europskoj i nacionalnoj razini, koji opisuju ruralni turizam i agroturizam.

PREGLED NEKIH DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA

Ne postoji jedinstvena definicija agroturizma ali najčešće se spominje kao podvrsta selektivnog oblika turizma – ruralnog (seoskog) turizma. Pojam „selektivni turizam“ u hrvatskoj znanstveno stručnoj literaturi javlja se početkom 90-ih godina dvadesetog stoljeća, u krugu zadarske humanističke škole izučavanja turizma (Jadrešić, 1991), ali i kod drugih autora (Šergo i Tomčić, 1998). Paralelno s pojmom selektivni turizam javljaju se pojmovi koji polako zamjenjuju pojam „selektivni turizam“, „selektivne turističke vrste“ ili „selektivne vrste turizma“ (Luković, 2008).

McGehee i Kim (2004) definiraju ruralni turizam kao turizam koji se odvija u ruralnom području. Smještaj (apartmani, kampovi...) može biti različit, kao i aktivnosti (planinarenje, šetnje, sportske aktivnosti, obilazak kulturne baštine, kulturnih događanja i dr.).

Dio ruralnog turizma koji se naziva agroturizam vezan je uz poljoprivredu, a obuhvaća rekreaciju na poljoprivrednim gospodarstvima, edukaciju, dnevne posjete ili seljačke tržnice. *Farm tourism*, kao podvrsta agroturizma definira se smještajem turista na poljoprivrednom gospodarstvu, služenjem hrane pripremljene na gospodarstvu, aktivnostima vezanim uz gospodarstvo i sudjelovanje u poljoprivrednim radovima (McGehee i Kim, 2004).

Pirjavec i Kesar (2002) definiraju agroturizam kao jedan od „specifičnih oblika turizma“, kao „skupinu turističkih kretanja koja su uvjetovana određenim dominantnim turističkim motivom koji turiste pokreće na putovanje u destinaciju čija je turistička ponuda sadržajima prilagođena za ostvarenje doživljaja vezanih uz dominantan interes određenog segmenta potražnje.“ U „specifične oblike turizma“ ubrajaju „novi turizam“, „alternativni turizam“, „etički turizam“, „odgovorni turizam“, „meki turizam“, „zeleni turizam“, „selektivni turizam“, „seoski turizam“ i kao njegovu podvrstu „agroturizam“.

Čavlek i suradnici (2011) definiraju agroturizam kao specifični oblik turizma zasnovan na prirodnim resursima.

Agroturizam obuhvaća usluge ponude smještaja i prehrane, a uključuje seoski ambijent te ekonomske, kulturne i druge aktivnosti područja (Grgić i sur., 2011).

Mogućnost dopunske zarade na poljoprivrednom gospodarstvu u europskom kontekstu poljoprivredne proizvodnje s relativno malim obradivim površinama, visokom cijenom rada i otežanim prirodnim uvjetima za poljoprivrednu proizvodnju kroz različite aktivnosti, između ostalih i agroturizam, obrađuje Clemens (2004). Izravna državna potpora poljoprivredi ograničena je sporazumima sa Svjetskom trgovinskom organizacijom (World Trade Organisation)². Kao odgovor na tu situaciju EU je razvila potpore koje potiču poljoprivrednike da zarađuju i nepoljoprivrednim, dopunskim aktivnostima, kako bi ostali na svojim gospodarstvima, u ruralnom prostoru.³

Diversifikacija poljoprivrednih aktivnosti u agroturizmu ima utjecaj na povećanje dohotka poljoprivrednika, ali zbog potrebe poljoprivrednika za usvajanjem novih znanja i vještina agroturizam utječe i na identitet samog poljoprivrednika (Siti-Hajar i sur., 2015). Iako zajednička poljoprivredna politika i nacionalne poljoprivredne, odnosno politike ruralnog razvoja posvećuju sve veću pažnju agroturizmu, ova djelatnost još uvijek nije dovoljno valorizirana kroz turističku ponudu (Vogt, 2013.)⁴

Ulogu potpora za razvoj agroturizma pokazuje i Gondova (2007) prateći sustave potpora prije punopravnog članstva Slovačke u EU, korištenjem pretpristupnog programa za poljoprivredu i ruralni razvoj SAPARD te Europskog fonda za ruralni razvoj u programskom razdoblju 2007.-2014. za aktivnosti agroturizma.

Multifunkcionalnost agroturizma te postfordizam, pojava kasnog 20-og stoljeća koju karakterizira uporaba novih informacijskih tehnologija, nastojanja da se usluge i njihovo pružanje usklade s potrebama pojedinca, fleksibilnost,

---

² *Glosar Zajedničke poljoprivredne politike* (2014.), Europska komisija, http://ec.europa.eu/agriculture/glossary/pdf/index_hr.pdf (stranica posjećena 4. kolovoza 2015)

³ Clemens R. (2004): *Keeping Farmers on the Land: Agritourism in the European Union*, dostupno na http://www.card.iastate.edu/iowa_ag_review/summer_04/article4.aspx

⁴ *Participation in tourism for personal purposes* (2014) <http://ec.europa.eu/eurostat/web/tourism/data>

odnosno prilagodba proizvođača novim uvjetima te feminizacija radne snage trendovi su koje nalazimo i u agroturizmu (Jamal i Robinson, 2009).

Očuvanje *in situ* kultiviranih sorti poljoprivrednog bilja i pasmina domaćih životinja može biti značajan element ponude agroturizma. Poljoprivrednici su odabirom željenih svojstava stvorili sorte kulturnog bilja, kao i pasmine domaćih životinja, te izmijenili krajobraz kako bi stvorili pogodna zemljišta za poljoprivrednu proizvodnju. Jedan od učinkovitijih načina zaustavljanja genetske erozije uzrokovane napuštanjem manje isplativih sorti i pasmina je njihovo korištenje, kao element agroturizma.⁵

O agroturizmu, kao podvrsti ruralnog turizma koji može imati značajnu ulogu u očuvanju prirodnog okruženja, okoliša i krajobraza te kulturnog naslijeđa, odnosno smanjenju konflikta između gospodarskih ciljeva i okolišnog kapaciteta pisao je veći broj autora (Kiper i Özdemir, 2012).

Važnost politike ruralnog razvoja za razvoj agroturizma može se pratiti i putem analize utjecaja provedbe mjera ruralnog razvoja na razvoj ruralnog turizma. U programskom razdoblju EU 2007.-2013., prema *Progress Snapshot*⁶ od 88 odobrenih programa ruralnog razvoja njih 66 imalo je predviđenu Mjeru 313 – ruralni turizam. Do 2012. godine na razini EU-27 potporu za početak turističkih aktivnosti, putem Mjere 313, dobilo je 15.039 subjekata, od čega najviše u Njemačkoj, 2.495, a najmanje na Cipru – 1 subjekt. Ukupna vrijednost investicija iznosila je skoro 1,9 milijardi eura. Najviši predviđeni iznos za ovu mjeru imala je Rumunjska u svom Programu ruralnog razvoja, 304 milijuna eura javnih sredstava. Zanimljivo je da su Nizozemska, Poljska, Estonija i Belgija već do 2012. godine dodijelile potporu koju su planirale dodijeliti tijekom cijelog programskog razdoblja.

Utjecaj EU politike ruralnog razvoja na razvoj agroturizma istraživali su Linderhof i Reinhard (2012) prostorno ekonometrijskom analizom (Linderhof, Vincent, Reinhard 2012.).

---

⁵ Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH, Sector project "People and Biodiversity in Rural Areas" (Unit 4411): Agrotourism and Agricultural Diversity, working paper

⁶European Network for Rural development: Progress Snapshot 2013., https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/assets/pdf/measure-information-sheets/2014-06-19/C_Infosheet_313.pdf

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

I u Hrvatskoj se smanjuje broj poljoprivrednih gospodarstava koja većinu svojih prihoda ostvaruju od poljoprivredne proizvodnje te se u prosjeku povećava prihod od poslova koji nisu vezani uz primarnu poljoprivrednu proizvodnju. U tome je značajan porast agroturističke ponude.

Austrija

Vjerojatno najpoznatiji primjer korištenja ruralnog turizma kao “alata” u funkciji razvitka ruralnih područja predstavlja Austrija. Pedesetih je godina dvadesetog stoljeća alpski prostor Austrije imao nerazvijenu komunalnu i prometnu infrastrukturu, nisku razinu opskrbljenosti i niske prihode ruralnog stanovništva, uglavnom poljoprivrednika. Tijekom zime, ta područja su bila skoro izolirana od svijeta. Austrijska planinska (alpska) poljoprivredna proizvodnja gubila je konkurentnost, stanovništvo je počelo napuštati to područje koje je počelo značajno zaostajati u gospodarskom razvoju. Kao odgovor na tu situaciju u sklopu nacionalne strategije za razvoj depopulacijskih područja, ruralni prostor Alpa počinje se revitalizirati razvijanjem nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnom prostoru.

Austrija je postala jedna od vodećih europskih zemalja u agroturizmu s dugom tradicijom i s važnim iskustvima, posebice za očuvanje gospodarstava u planinskim područjima. Početak politike koja će omogućiti takav razvoj agroturizma je „eko-socijalni model“ koji je uvelo austrijsko Ministarstvo poljoprivrede 1988. godine. Turizam na farmama ima udio od 1/6 u ukupnim noćenjima u Austriji (170.000 kreveta). Malog je opsega i umjerenih cijena (25 eura/noćenje) i donosi promet od 25.000 eura po farmi godišnje. Prosječan boravak gostiju iznosi 9 dana. Agroturističke usluge pruža 15.500 poljoprivrednih gospodarstava. Najvažnija organizacija za agroturizam Austrije je „Urlaub am Bauernhof“ (Farm Holidays), osnovana 1991. kao krovna dobrovoljna nacionalna organizacija koja brine o promociji, politici kvalitete i edukaciji svojih članova. Više od 2.500 austrijskih poljoprivrednika članovi su te organizacije i raspolažu s 33.000 kreveta, od čega su 50 % sobe s doručkom. Iako pojedini farmeri imaju individualne ponude i individualna pravila, drže se nekih osnovnih pravila koja udruga Farm Holidays određuje, a to su: autentičnost, kvaliteta po pristojnim cijenama, raznolikost i tradicija, razvijena svijest o okolišu.

Osim pojedinačne ponude pojedine farme, udruga ima u ponudi i tematske putove, a trenutačno su to sljedeće: *bio&health*; Farm Holidays s bebama i djecom; Farm Holidays za osobe s osobnim potrebama; vinski Farm Holidays; Farm Holidays s konjima. Organizacija Farm Holidays postala je zaštitni znak za 20% svih farmi koje se bave turizmom. Koriste se zajedničkom internetskom stranicom i internetskim rezervacijama te imaju oko 25% veći prihod od ostalih farmi koje nude turističke sadržaje.

Italija

Organizirani razvoj ruralnog turizma/agroturizma započinje 70-tih godina dvadesetog stoljeća, a 1981. donesen je Zakon o agroturizmu. Italija je jedina zemlja u Europskoj uniji koja ima poseban zakon za agroturizam, a ostatak zemalja ovaj oblik turizma uključuje u opće odredbe.

Italija nema krovnu organizaciju za ruralni turizma, što onemogućava snažniji marketing, kategorizaciju i klasifikaciju ovog oblika turizma. Trenutno djeluju tri značajne organizacije koje pokušavaju razviti aktivnosti i na nacionalnoj razini (Agriturist, Turismo Verde, Terre Nostra). Najstarija je „Agriturist“, osnovana 1965. godine i ima oko 12.000 članova.

Agroturizam je najbrže rastući oblik turizma u Italiji gdje je u ponudi na prijelazu stoljeća bilo preko 135.000 turističkih kreveta uz dolazak 6 milijuna posjetitelja od čega 25% stranih gostiju. Ovaj tip turizma najviše se razvio u središnjoj Italiji, u regijama Toskana i Umbrija. Procjenjuje se da je 2000. godine u Italiji bilo registrirano ukupno 9.314 agroturističkih domaćinstava, i to uglavnom u Toskani i Bolzanu. Toskana je vodeća regija u Italiji s 32% svih smještajnih jedinica u ruralnom turizmu, a ujedno i prva talijanska regija koja je prepoznala važnost integriranog ruralnog razvoja te već 1985. donosi prvi regionalni zakon o bavljenju agroturističkom djelatnošću, koji je za cilj imao razviti potpuniju turističku ponudu te spriječiti depopulaciju područja. Ova destinacija već dugi niz godina bilježi porast broja turista te je, uz Provansu, jedna od najomiljenijih agroturističkih destinacija u svijetu. Za taj status zaslužno je bogato kulturno naslijeđe koje se prepoznaje po sadržajima poput „putovi vina“ (*le strade del Vino*), „putovi meda“ (*la strada del miele*), „putovi maslinova ulja“ (*strada dell'olio*) te različitim sajmovima rukotvorina, izložbama i priredbama.

Faktori uspjeha agroturizma Italije su privlačni i očuvani krajobrazi, dobra prometna dostupnost farmama i objektima na selu koje više ne koriste poljoprivrednici, a mogu se iskoristiti za smještaj turista, velik broj regionalnih

poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda te tradicionalnih jela, kao i ponuda koja uključuje mogućnost boravka na moru, različite tematske putove, posjete kulturnoj baštini, arheološkim nalazištima, umjetničkim događanjima i dr.

Grčka

Do 1970. u Grčkoj nije bilo organiziranog agroturizma. Agroturizam dobiva na važnosti 1980. zbog uspostave politike koja je u fokusu imala razvoj ruralnih područja. Agroturizam je korišten i kao značajno sredstvo socijalne promocije ženskog dijela ruralne populacije. Porezna politika pozitivno je utjecala na razvoj agroturizma. Porezne stope razlikuju se na regionalnoj osnovi i iznose od 8 do 11% ostvarene dobiti. Gosti su većinom iz Grčke, Njemačke, Austrije, Nizozemske i Švicarske. Koncept ruralnog turizma u Grčkoj temelji se na ponudi seoskog načina života i ruralnog krajobraza.

Specifičnost agroturizma u Grčkoj je što ima snažnu konkurenciju u masovnom turizmu⁷. Unatoč nedostatku institucijskog okvira rada, situacija se mijenja početkom ovog stoljeća. Provedba europskog programa kao LEADER+ (2000.-2006.) i drugih programa kao *Integrated Rural Development Programmes* (OPAAX), stvorila se nova poslovna mreža, koja je za rezultat imala stvaranje novog tipa ponude u ruralnom području. Unatoč svim naporima i provedbi nekoliko projekata na području cijele Grčke, prilagođenih posebnostima svake regije, nastojanje da se koordiniraju poslovne aktivnosti nije dalo rezultata, osim u nekoliko slučajeva. Turistički poduzetnici uključeni u ruralni/agroturizam preuzeli su inicijativu te sami organizirali i osnovali Agroxeniu, neprofitnu organizaciju čiji je cilj koordinacija aktivnosti, zajednički nastup na tržištu te rješavanje problema u poslovanju pojedinog člana.

Hrvatska

Stanje agroturizma u Hrvatskoj treba promatrati u širem kontekstu. Socioekonomsku sliku Hrvatske posljednjih dvadeset godina tranzicije i procesa euroatlantskih integracija obilježava deindustrijalizacija te, rastući udio turizma u BDP-u. Tako turizam danas oblikuje glavninu međunarodnog gospodarskog identiteta zemlje i osigurava ravnotežu platne bilance države.⁸

---

⁷ To ne mora biti u slučaju da se dio njih „privuče“ na agroturistika gospodarstva, slično kao i u slučaju Hrvatske.

⁸ GLAVNI PLAN I STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA REPUBLIKE HRVATSKE, Izvještaj 7. SWOT i PEST analiza i razvojni scenariji, dostupno na: <http://iztg.hr/UserFiles/Pdf/Izvjestaj-07-Strategija-razvoja-turizma-RH.pdf>

U Republici Hrvatskoj 1998. godine registrirana su prva turistička seljačka obiteljska gospodarstva, njih 32. Relativno točni podaci na nacionalnoj, županijskoj i lokalnoj razini postoje samo za agroturizam koji se odnosi na broj seljačkih domaćinstava ili obiteljskih gospodarstava, gdje domaćini nude usluge u skladu sa Zakonom o ugostiteljskoj djelatnosti.

U razdoblju od 2000. do 2005. registrirane jedinice seljačkog turizma su se više nego udvostručile tako da je 2000. godine registrirano 151 agroturističko gospodarstvo, a 2007. godine 352 gospodarstva⁹. Ipak u 2013. godini svega 447 je registriranih seljačkih domaćinstava koja su vrlo neravnomjerno raspoređena po županijama.

U Hrvatskoj djeluje veći broj institucija koje se jednim dijelom bave i agroturizmom: Upravni odjeli za turizam i gospodarstvo pri županijama, Hrvatska turistička zajednica, Turističke zajednice županija, Turističke zajednice mjesta, Hrvatska obrtnička komora, različite udruge: Udruga hrvatskih putničkih agencija, Hrvatska udruga hotelijera i restoratera, Kamping udruženje Hrvatske i dr.

Jedina specijalizirana organizacije koja se bavi agroturizmom je Zajednica ruralnog turizma Hrvatske gospodarske komore, osnovana u svibnju 2008. godine, dok je Zajednica turističkih seljačkih obiteljskih gospodarstava HGK osnovana još 1995. godine.

Članice Zajednice ruralnog turizma su vlasnici turističkih seljačkih obiteljskih gospodarstava - objekata u seljačkom domaćinstvu vrste: vinotočje/kušaonica, izletište, soba, apartman, ruralna kuća za odmor i kamp, obiteljska poljoprivredna gospodarstva i sve fizičke i pravne osobe koje na ruralnom prostoru Hrvatske obavljaju poljoprivrednu i/ili ugostiteljsko-turističku djelatnost.

PROBLEMI I OČEKIVANJA U SEKTORU AGROTURIZMA U HRVATSKOJ

Analiza stanja u agroturizmu napravljena za Zagrebačku županiju (Grgić i sur., 2011) može se primijeniti i na stanje agroturizma u cijeloj Hrvatskoj.

---

⁹ IPARD program, Plan za poljoprivredu i ruralni razvoj 2007. - 2013., <http://www.mps.hr/ipard/default.aspx?id=235>

PREDNOSTI (+)	SLABOSTI (-)
<ul style="list-style-type: none"> • ekološki očuvano područje s brojnim prirodnim resursima • autohtoni i tradicionalni proizvodi • tradicionalna proizvodnja • zemljopisna raznolikost • dobra prometna povezanost • raznoliki turistički resursi • sve više interesa lokalnog stanovništva i njihovo prepoznavanje potencijala za razvitak agroturizma • blizina turističkih odredišta u državi, gdje boravi veliki broj stranih i domaćih gostiju 	<ul style="list-style-type: none"> • loša infrastruktura • nedovoljan broj kvalitetnih smještajnih kapaciteta u seoskim domaćinstvima • neusklađena i nedostatna koordinacija na nacionalnoj razini • pomanjkanje inovativnosti i ideja za razvitak pojedinih proizvoda • odsutnost vizije i konkretnih razvojnih ciljeva vezano za razvitak agroturizma • nedovoljno strukturirana i organizirana ponuda • nepostojanje integrirane marketinške komunikacije prema tržištu • neriješeni imovinsko-pravni odnosi • nedovoljna razina znanja o agroturizmu u široj javnosti • nedostatak sustavnog praćenja tržišnih i gospodarskih učinaka agroturizma
MOGUĆNOSTI (+)	RIZICI (-)
<ul style="list-style-type: none"> • razvitak proizvodnje autohtonih, ekoloških i tradicionalnih proizvoda • produžavanje perioda iskorištavanja turističkih kapaciteta • poboljšanje životnih uvjeta • diversifikacija turističkog proizvoda u zemlji i repozicioniranje turističke ponude • trendovi porasta interesa za proizvodima ruralnog turizma • visok postotak očuvanog kulturnog krajolika, kao potencijala za razvitak ruralnog turizma • proizvodnja zdrave hrane i autohtonih proizvoda. • neiskorišteni potencijal izletničko-rekreacijskog i ruralnog turizma. 	<ul style="list-style-type: none"> • povećan pritisak na okoliš • prejak razvitak masovnog turizma u pojedinim područjima • prevelika ovisnost o tradicionalnim turističkim proizvodima i ponudama • strah poljoprivrednika od velikog rizika i strah od kredita • pasivnost i čekanje na „vanjske“ inicijative i investicijske prilike • neorganiziranost i premala suradnja aktera ruralnog turizma na nacionalnoj i lokalnim razinama • nedefinirana nacionalna strategija razvitaka poljoprivrede i ruralnog turizma • niska isplativost projekta ukoliko poduzetnik ne razvije atraktivan i konkurentan proizvod i/ili ne upravlja profesionalno • zagađenje okoliša nerješavanjem problema zbrinjavanja otpada i otpadnih voda

Izvor: Autorska dorada prema Grgić (2011.)

Iz navedenog proizlaze neka rješenja i smjernice budućeg djelovanja za unaprjeđenje postojeće agroturističke ponude. Potrebno je umrežiti postojeće institucije i organizacije u sektoru agroturizma, prilagoditi zakonodavni okvir potrebama sektora, dati institucionalnu pomoć u pozicioniranju hrvatskog agroturizma na međunarodnom planu, povećati i unaprijediti ukupnu turističku ponudu u pojedinom području kroz različite tematske putove, omogućiti poljoprivrednim gospodarstvima, potencijalnim pružateljima agroturističke ponude pristup informacijama te povećati savjetovanje i edukaciju, ojačati interesno povezivanje čime bi se poboljšao marketing, nastup na tržištu, brendiranje i certificiranje agroturističkih gospodarstava, odnosno podigla kvaliteta usluge i konkurentnost. Investicije u sektoru agroturizma treba povećati.

ZAKLJUČCI

Ruralni i agroturizam u Hrvatskoj nedovoljno su razvijeni, što je posljedica dugogodišnjeg zapostavljanja ruralnih područja i obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava i orijentacija prema masovnom turizmu na jadranskoj obali.

Mogućnosti za daljnji razvoj agroturizma osiguravaju povoljan geografski položaj Hrvatske, dobra prometna povezanost, očuvana prirodna i kulturna baština, prirodne ljepote te dostupnost sredstava iz EU fondova za investicije u agroturizmu. Poljoprivredna proizvodnja nije samo proizvodnja hrane, već poljoprivreda ima multifunkcionalnu ulogu. Eko-socijalni model razvoja poljoprivrede (razvijen u Austriji) je stvorio platformu za razvoj politike koja će unaprijediti i podržati razvoj agroturizma kao dopunske djelatnosti. Za razvoj dopunskih aktivnosti EU je razvila potpore koje potiču zarađivanje na nepoljoprivrednim aktivnostima.

Iskustva u agroturizmu naprednijih država kao što su Austrija, Italija i Grčka mogu pomoći Hrvatskoj u osmišljavanju budućeg razvitka kako ruralnog tako i samog agroturizma.

Podloga rada je diplomski rad Anamarije Gudelj-Velaga pod naslovom „Agroturizam u Republici Hrvatskoj i nekim državama EU“, mentor: prof. dr. sc. Ivo Grgić, obranjen: 18. 09. 2015. god.

LITERATURA

1. Clemens R. (2004): Keeping Farmers on the Land: Agritourism in the European Union, dostupno na http://www.card.iastate.edu/iowa_ag_review/summer_04/article4.aspx, pristupljeno 1.9.2015.
2. Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O. i suradnici (2011): Turizam - ekonomske osnove i organizacijski sustav, Školska knjiga, Zagreb
3. Europska komisija: Available data collections for tourism statistics, dostupno na: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/tourism/data>, pristupljeno 30.8.2015.
4. Europska komisija: Glosar Zajedničke poljoprivredne politike (ažurirana inačica iz 2014.), dostupno na: http://ec.europa.eu/agriculture/glossary/pdf/index_hr.pdf pristupljeno 1.9.2015.
5. Firlej, K. (2006): The Polish sector of agri-tourism and rural development, Stowarzyszenie ekonomistów rolnictwa i agrobiznesu Roczniki Naukowe Vol 8 no 6, 43-49
6. Godnova, M.: Good practice of Rural Tourism - example from Slovakia, dostupno na: <http://slideplayer.com/slide/5823777/> pristupljeno 15.9.2015.
7. Grgić, I., Zrakić M., Cerjak M. (2011): Agroturistička ponuda Zagrebačke županije: ograničenja i mogućnosti«, *Agronomski glasnik*, (1-2): 41-58.
8. Jadrešić, V. (1991): Selektivni turizam pouzdano sredstvo za revitalizaciju prostorno-ekološke i kulturne baštine Hrvatske, *Turizam: međunarodni znanstveno-stručni časopis*, br. 2., 35-38.
9. Jamal, J., Robinson M. (2009): Introduction: The Evolution and Contemporary Positioning of Tourism as a Focus of Study, *The SAGE Handbook, Tourist Studies*, B. Lane: An overview, edited by SAGE Publications Ltd, London, str.360., dostupno na: http://uk.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/29170_Jamal__Introduction.pdf, pristupljeno 20.8.2015.
10. Linderhof, V., Reinhard, S. (2012): Do rural development program measures for the encouragement of rural tourism work? A spatial econometric analysis, 52nd European Congress of the Regional Science Association International, August 21-24, 2012, Bratislava (Slovakia).
11. Luković T. (2008): Selektivni turizam, hir ili znanstveno-istraživačka potreba«, *Acta Turistica Nova*, Vol.2 No.: 51-74.
12. McGehee, N., Kim, K. (2004): Motivation for agri-tourism entrepreneurship. *Journal of Travel Research*. Vol. 43, 161-170
13. Ministarstvo poljoprivrede: IPARD Program, Plan za poljoprivredu i ruralni razvoj 2007. - 2013., dostupno na: <http://www.mps.hr/ipard/default.aspx?id=235> , pristupljeno 3.9.2015.

14. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova: Pročišćene inačice ugovora o Europskoj Uniji i ugovora o funkcioniranju Europske Unije (2010/C83/01), dostupno na: <http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/111221-lisabonski-prociscena.pdf>, pristupljeno 15.8.2015.
15. Pirjevec, B., Kesar, O. (2002): Počela turizma", Mikrorad i Ekonomski fakultet, Zagreb
16. Siti-hajar, Z., Fadzilah, M.S., Muzzamir, M., A.H. Norhaslin (2015): Entrepreneurial knowledge and hospitality awareness of agro-tourism in Theory and Practice on Hospitality and Tourism Research, dostupno: https://books.google.hr/books?id=61fLBQAAQBAJ&pg=PA275&lpg=PA275&dq=Entrepreneurial+knowledge+and+hospitality+awareness+of+agro-tourism&source=bl&ots=wVUxws6tmq&sig=_F6-szUHR8TXM5VYg2yNmVwdV2A&hl=hr&sa=X&ved=0CCMQ6AEwAGoVChMIivCEgOX7xwIVylgsCh3f0gAb#v=onepage&q=Entrepreneurial%20knowledge%20and%20hospitality%20awareness%20of%20agro-tourism&f=false, pristupljeno 25.8.2015.
17. Šergo, Z., Tomčić, Z. (1998): Kreiranje turističkih potreba u selektivnom turizmu, Međunarodni kongres „Hotelska kuća“ 98. Hotel u turističkoj destinaciji“, Zbornik radova, Opatija 1998.
18. Vogt, L. (2013): The economic side of agrotourism: business performance and competitive factors, *Economia Agro-Alimentare*, No. 3, 77-102

Adresa autora - Author's address:

Prof. dr. sc. Ivo Grgić
Sveučilište u Zagrebu Agronomski fakultet
Zavod za agrarnu ekonomiku i ruralni razvoj
Svetošimunska c 25
10 0000 Zagreb
igrbic@agr.hr

Primljeno - received:

25.03.2015.

Magdalena Zrakić, mag. ing. agr.
Sveučilište u Zagrebu Agronomski fakultet
Zavod za agrarnu ekonomiku i ruralni razvoj
Svetošimunska c 25
10 0000 Zagreb
mzrakic@agr.hr

Anamarija Gudelj-Velaga
Šumski put 36
10 000 Zagreb
anm.gudelj@gmail.com